

Nr. 10

Naiste Hääl

Eesti Naisliidu Häälekandja

Tänapäeva naise
Sorojini Naidu.

SISUKORD: 1. Lähemale üldisele rahule. 2. Üheõiguse pettepill. 3. Josephine Butleri elutöö. 4. Larsenid. 5. Tänapäeva naine. 6. Mahatma Gandhi ja naisküsimus. 7. Mõnda kodukasvatusest meil ja Soomes. 8. Kroonika.

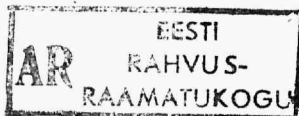

Oktoober 1931

TALLINN

Hind 20 senti

„Naiste Hääl“

Eesti Naistliku häälekandja. Ilmub 1 kord kuus.

Toimetaja: MARIE REISIK   Väljaandja: EESTI NAISLIIT
Toimetaja kodune aadress: Suur Roosikrantsi 4-1. Tel. 453-81.
Toimetus ja talitus asub: TALLINN, SUUR KARJA T. 10-5. TELEF. 31-28.
Avatud kella 12-2.

Tellimisi võtavad vastu kõik postiasutused ja teised lehetellimiste vastuvõtjad.

TELLIMISE HIND

1 aasta peale . . . Kr. 2.—
1/2 aasta peale . . . „ 1.20
Väljamaa tellimine . . . „ 3.—

KUULUTUSE HIND:

1 lehekülge . . . . Kr. 30.—
1/2 lehekülge . . . . „ 20.—
1/4 lehekülge . . . . „ 10.—

Tellimise hind koos „Eesti Naise ga“ — aastas Kr. 5.—, 1/2 aastas Kr. 2.75.

Üksiknumbri hind 20 senti.

Naiste Hääl

Eesti Naisliidu
Häälekandja

Ilmub
üks kord kuus

TELLIMISE HIND:

1 aasta peale . . . Kr. 2.—
1/2 aasta peale . . . „ 1.20
Väljamaa tellimine „ 3.—

Toimetus ja talitus asub:

TALLINN, SUUR KARJA TÄN. 10—5
Avatud kella 12—2   Telefon 31-28

Üksiknumbri hind 20 senti

KUULUTUSTE HIND:

1 lehekülge . . . Kr. 30.—
1/2 lehekülge . . . „ 20.—
1/4 lehekülge . . . „ 10.—

Tellimise hind koos „Eesti Naiseaga“ — aastas Kr. 5.—, 1/2 aastas Kr. 2.75

Oktoober 1931

Nr. 10

V aastakäik

Lähemale üldisele rahule.

Praegu hüüavad häired, demonstreeritakse sõda, kulutatakse inimeste energiat ja kirjutatakse siis, et kooliõpilased sattuvad vaivustumarru, nagu ma lugesin kord ühest ajalehest. Gaasikaitse nädal ajab kohutavat juttu, maalib silmade ette olnud sõjakoledusi ja räägib veel koledamast sõjast, mis tondina seisab riikide ukse ees ja millele valmistatakse isegi teed. Praegusaja tehnika ja teadus rakendatakse sõjapidamisviiside täiendamiseks ja kõik riigid valmistuvad hoolega gaasisõja vastu. Gaasisõda on aga kaitsetuile inimestele kindel hävinemine ja surm.

Räägitakse majanduslisest kriisist ja see on nii: terve inimkond ägab majandusliste raskuste all, aga sealsamas tõusevad sõjavarustuse eelarved riikides mitmekordseks. On olemas veel küllalt sõjaspetsialiste, kes kaitsevad oma vaadet ja tegevust mitmesuguse maski all ja ka omakasu mängib siin suurt osa. Peab tunnistama, et sõja lõpetamisega nii mõnigi ettevõtte jääb vaeseks, aga mis sest — kui see end tabab teisel viisil. Kes valmistub sõjale, ootab sõda. Ja Euroopa on sõjariistus enam kui kunagi enne. Rahvad värisevad sõja pärast ja sõja peapõhjuseks on kartus. Kartus oma julgeoleku pärast sunnib rahvaid omi sõjavarustusi suurendama. Niisuguses keerdkäigus keerleb inimkond ikka suurema sõjavarustusega ja ikka suurema kartusega. Sõda on meie ellu tunginud palju sügavamini, kui meie seda arvame. Kõik kannatab selle kartuse all ja siiski seisab inimkond nagu nõiutult, kangestunult ja ei saa end vabastada kartusest, ei julge öelda oma arvamist, et tuleb hävitada jõledam nähe

ilmas — sõda — ja lõpetada vere ja relva abil tülüküsimuste lahendamine.

Kuhu läheme meie? Pessimistid ütlevad: sotsiaalne suhe üksikute rahvakihtide vahel on nii ebaõiglane, et pole üldse ettekujutav, et siin kunagi saavutatakse rahuvaime. Igasugused lepingud, paktid ja rahvusvahelised koosolekud ei ole veel suutnud muuta olukorda ja näib, et kõik on asjata. „Häda rahvastele, kes ajamärke ei mõista“ — ütles kord Macdonald — „need rahvad kuuluvad kaduvusele.“ — Ajamärgiks on aga suur igatsus rahu ja õigluse järel. Kudas on ajaloo kestel nii palju räägitud sõjahävitamisest ja rahuvoimaluste leidmisest? See ei ole enam mitte üksikute riigimeeste töö ja ülesanne. Teame riigimeestest, kes tungivalt tunnistavad rahulikku koostööd rahvaste vahel, aga teame, et on veel teisi, kes umbusalduse, enesehuvi ja vanade traditsioonide abil peavad kinni seisukohti ja takistavad edasimõtlemist ja koostööd. Elame ajajärgus, kus mitte enam üksikud ei ole vastutavad rahvaste saatuse eest, vaid ajajärgul, kus igapäev ja kõigil tuleb vastutust kanda. Kui kõik tahavad rahu — siis tuleb rahu. Kui kõik valmistavad rahule — siis tuleb rahu.

Kuhu läheme meie? Rahuidee ei ole mitte enam utopia. Ta on oma vastasedki sellest arvamist juba vabastanud. Selles kõigesuuremas segaduses võitleb oma olemise eest uus parem ilm, ilm, mille põhiseaduseks suurem arusaamine ühistest majanduslistest huvidest, ärripuvusest ja mille aluseks armastus ja tahe rahulikuks koostööks, mis võidab kartuse. Meie seisame sellele arenemisele liiga lähedal, et võiks

seada analüüserida ja mõõta — aga meie peame kaasa mõtlema, võitlema ja mitte kartma.

Inimsoo ajalugu läheneb eelseisvatel kuudel suurele otsustamistunnile: desarmeerimiskonverents seisab ukse ees. Ei või veel öelda, et see konverents toob uue ajajärgu inimsoo ajalukku, sest keegi ei tea, missugused on selle konverentsi tulemused ja kas ta õnnestub. Siin seisab aga raskuspunkt. Küsimus, kas see konverents õnnestub, teeb selle konverentsi saatuslikuks tervele inimsoole. Arvatakse, et konverentsist võtab osa 3000—5000 esindajat kõigist riikest. See on esimene kord ajaloos, kus arutatakse mitte ühe või teise riigi sõja-rahuküsimust, vaid kus kaalutakse sõja kui niisuguse positiivseid ja negatiivseid külgi. Konverents asub Kelloggipakti alusel, mis tunnustab sõja mitteseaduslikuks, ta tahab luua arvamist, et sõda on igavesti kestav pahe. Konverents usaldab inimkonda ja ootab inimkonnalt kaasaabi selles suures ettevõttes. See on ajalooliselt suur sündmus, ka sisuliselt ja arvuliselt esimene suur katse inimkonna ajajärgus. Mis siin sünnib, on õieti jätk varem sel alal tehtud tööst. Rahvad peaksid peatuma vaikides, kui astuvad üle selle suure sündmuse läve. Rahvad peaksid seisma lootuses, et sünnib Nelipühi ime, et aastapõlvede kestel küpseks saanud rahutahe lööb lõkkele tugevas vaimus. Siamaani on käidud kaudseid teid kartlikus ühenduses minevikuga, nüüd tuleb selgelt vaadata tulevikku ja otsustada. Otsustama peavad kõik ja vastutus lasub kõigil. Otsustagu vanem põlv, oleviku kandja — et tulevik oleks parem. Otsustagu noored, kelle päralt tulevik — kas kadu, või elu. Inimene võib vabaneda umbusaldusest ja kui kord inimesed omavahel ja riigid suudavad elusuteid seada kultuurse leplikkuse kaudu, üks siis ole ka alus võetud sõdade tekkimiseks rahvaste vahel.

Seda tahet ja rahuigatsust lähemate kuude kestel teha elavamaks, rippumatuks ja selgemaks on esijoones naise ülesanne. Tänapäeva naine ei või selle suure küsimuse juures erapooletuks jääda. On ju loomulik, et elukandja peab avaldama sõja, eluhävitamise vastu kõige elavamast protesti. Äratuntud rahuaade naise südames leiab alati teid, mis viivad arusaamisele, rahule. Rahuaade teenistuses olevaid naisi on tuhandeid ja tuhandeid.

Üleilmiline rahu- ja vabaduseliiga on koonduanud oma ümber naisi kõigist riikest. Need naised, kes sõjapäevil, 1915. aastal julgesid astuda vastollu sõjaga ja panid aluse rahukindlustamisele rahvaste ja inimeste vahel, tunnevad praegu, et desarmeerimiskonverentsi heaks kordaminekuks aitab kaasa hea ettevalmistus ja laiemate rahvakihtide arusaamine konve-

rentsi tähtsusest. Seati kokku rahvusvaheline märgukiri sõjavaruuste vähendamise kohta ja paluti allkirju neilt, kes ühinevad märgukirja sisuga.

Kogutud allkirjade tähtsus ei seisa mitte ainult arvudes. Kuid ka need räägivad püsivast tööst. Nii on antud allkirju juuni kuu aruandel Helveetsias 190.000, Rootsis 63.000, Tšehho-Slovakkias 25.000, samuti mujal, ning nende arv on sügiskuudel kindlasti kasvanud. Allkirjade kogumisega peab kasvama üldine poolehoid rahuküsimusele. Klaara Ragaz, rahu- ja vabaduseliiga keskkomitee liige, tähendab, et ühe maa allkirjade maksvaks tunnistamiseks vajame kindlasti teise maa omi. Rahvusvaheline märgukiri ei ole mitte ainult märgukiri, et nii ja nii palju inimesi soovivad sõjariistade vähendamist, vaid ta on ennem elav näide terve ilma kokkukuuluvusest ja ühisest tahest püüda paremusele.

Rahu- ja vabaduseliiga keskkomitee liige, dr. Naima Sahlbom, Rootsist, külastas suvekuudel ka meie kodumaad ja andis seletusi liiga allkirjade kogumise üleilmisest aktsioonist. Soome eeskujul tõlgiti märgukiri eesti keelde ja rahuaate kandjad loodavad, et ka meie eesti rahvas ei ole ükskõikne võitluses tuleviku eest. Oma allkirjaga peaks ka tema tunnustust andma rahumõtte pooldamisest.

Märgukirja sisu on järgmine:

„Sõda on määratud kadumisele ja sõjahävitajad tulevad tunnustada hukkamõistetuteiks.

Allkirjutanud mees- ja naiskodanikud erimaadest, mitmesugustest aaterühmadest ja tegevusaladelt on veendunud selles:

et nüüdisaegsed võitlusvarustused ei taga kindlustust ühelegi rahvale, vaid ajavad neid majanduslikult hävinemisele ja juhivad paratamatult uutele sõdadele;

et iga sõda on tingimata mõlemipoolne hävitussõda;

et ametlikud rahukindlustused ei anna kindlust niikaua, kui valitsused ikka veel viivitavad sõjariistade vähendamisega, mis ometigi peaks olema loomulik järeldus pidulikule sõja hukkamõistmisele (Kelloggi pakt) ja mis peaks olema paratamatuks eelduseks rahvusvahelisele ülesheitavale ühistööle.

Aeg nõuab üldist sõjavaruuste vähendamist.

Sellepärast meie hardalt pöörame valitsuste poole, et neist igaüks annaks Rahvasteliidu Desarmeerimiskonverentsile minejatele esindajatele ajakohaseid juhtnööre erapooletult uurida kõiki juba tehtuid ja veel tehtavaid desarmeerimissettepanekuid, pidades silmas nende praktilisi läbiviimise võimalusi, ja püüaks niisugusele tegevusele, mis määratud Versailles rahu Rah-

vasteliidu põhikirjas (art. 8) — nii et võiks pea teostuda ammu lubatud sõjavarustuste vähendamine.”

Sellele märgukirjale, sellisena ta on ilmunud igal maal, on ühinenud paljud tuntuimad välis- ja meie seltskonnategelased.

Mitmed organisatsioonid on lubanud oma kaastööd allkirjade korjamisel. On selge, et ka eesti naine peab võitlema selle tülipoliitika vastu, mis killustab ja hävitab. On naisi, kes mõtlevad, et neil ei ole kohustust ja mõju selles küsimuses ja ometigi on naine see, kes kõige rohkem kannatab sõjaraskuste all. Eesti asub geograafiliselt kohal, kus igasuguste suhete sõlmimine hädatarvilik: keegi ei või eitada rahvaste koostöö idee väärtust meie riiklises elus.

Oleneme ju rahust. Meie riigi iseseisvuse ajal on naine mehe kõrval teinud agaralt ülesehitamise tööd, on parandanud haavu, mis löid raskeid sõjapäevad, ehitab ja töötab igapäev edasi. Milleks? Et kõik jälle võiks hävineda? Ei! Mõtledajad naised teavad, et nüüd on aeg, kus selle naisele nii tähtsa küsimuse lahendamiseks peaks ühinema kõikide naiste energia ja jõud.

Kuhu läheme meie? Otsustama peame kõik. Eesti naised, sirutage käed teistele üle piiride ja teadke, et teiste tulevik on ka teie tulevik. Ärge olge ükskõiksed ja loiud allkirjade andmisel ja olgu teil julgust kaasa rääkida tänapäeva tähtsama küsimuse otsustamisel.

Gerta Anderson.

Üheõigusluse pettepiit.

On asju, mida ei saa jätta kordamata, olgugi neist räägitud juba väga palju. Asju, mis endid ikka jälle uuesti valusalt meele tuletavad ja tunda annavad.

Üks valusamatest asjadest niisuguste hulgast on vastolu, mis valitseb naise vormilise, põhiseaduses väljendust leidnud üheõigusluse tunnustamise ja tegeliku olukorra vahel. See vastolu on seda valusam, et ta ei avalda kadumise märke, pessimistlikult vaadeldes võiks väita, et ta isegi nimetamisväärikselt pole vähenenud.

Suured pöörded ühiskondlikus elus ei tule üle öö, revolutsiooni, mis näiliselt tuleb plahvatusega, küpseb ja valmib pikemat aega, nagu pikka aega nõuab tema käik. Suur Prantsuse revolutsioon, mis aluse pani demokraatlikule Euroopale, algas 1789. aastal, kuid alles 1871 sai Prantsusmaa oma põhiseaduse, millel ta demokraatlik kord tugeb.

Naise vabanemine tuhandeaastasteist ahe-laist on vast suurim revolutsioon, mis maailm on üle elanud, mis aga jääb märkamata sellepärast, et ta sünnib vaikselt, peaaegu tähelepanemata. Eile, täna ja homme erinevad väliselt vähe üksteisest, kui aga võtta veerand või pool sajandit, siis alles näeme, kuidas on muutunud maailm ja kuivõrd on muutunud meie tõekspidamised.

Prantsuse revolutsiooni suurest „inimõiguste deklaratsioonist”, millega, nagu osutus, olid mõeldud ainult mehe õigused kuni praeguse aja deklaratiivse üheõiguslikkuseni, on pikk samm ühiskondlikku arenemist. Nüüd ei olnud enam võimalik seesugune poole ühiskonna õiguste salakaubaline mahasalgamine, nagu pool-

teistsada aastat tagasi. Juba see asjaolu üksi näitab küllalt ära käidud vahemaa ulatust.

Ekslik oleks aga arvata, et nüüd ollakse seal, kuhu on tahetud jõuda. Vastupidi, mis puutub naisi, ja nende inimõigusi, siis tuleb õigust anda neile, kes väidavad, et naised seisavad oma õiguste nõudmisega alles tee algusel, mitte lõpul. Aeg on käes, et naised hakkaks mõtlema, kuidas kätte võita seda seisukohta, mida neile lubab põhiseadus, mis ei tee vahe- sid, mis oleneksid soost ehk seisusest.

On korduvalt tähelepanu juhitud, mis tehakse, kui end uinutada lastakse teadmisest, et nüüd naistel on ju „kõik õigused käes”, nagu tavaliselt kuulduv öeldavat — ja enam midagi pole püüda ega soovida. Teoreetilise üheõigusluse ja elu vahel on esialgu alles määratu vahe. Osalt on asjaolu, et üheõiguslus meil esialgu osutub ainult paberliseks, tingitud naiste enesete loidusest, suurel määral aga valitsevast vaatest, mis hoolimata murrangutest ning pööretest ei ole lakanud naist alahindamast ja teise järgu olevuse seisukohale asetamast.

Niisugune puht instinktiivne alahindamine ja alamajärgulise olevusena kohtlemine väljendub mõnikord otse naeruväärselt ja väiklaselt. Leian ajalehest näiteks sõnumi „Kui naine juhib trammist.” See on teade õnnetusest kuski suurlinnas, kus trammivagun, mida juhtis naine, välja jooksis roobastest, mille tagajärjel inimesed said vigastada. Ajakirjaniku-mehe mõtlemisviis ütleb siin selgelt ja ilmeksimatult, et õnnetuses süüdi on vagunijuhi sugu. Kui meesjuhtide käes terved rongid üksteise vastu puruks jooksevad, autod kraavi lendavad, lennukid plahvatavad ja laevad hukuvad, siis on igal

niisugusel õnnetujuhtumil oma põhjus, oma „force majeure”, kõrgem võim. Joobnud autojuhid tapavad meil aastas sajad inimesed, koridagi aga ei ole veel nähtud, et ajakirjanduses mõne õnnetuse põhjuseks oleks peetud meest kui niisugust, kui oma soo esindajat. Ainult naine on süüdi juba selles, et ta naiseks on sündinud ja siiski söandab tikkuda juhi kohale.

Samasugune mõtlemisviis kõige mitmekesisemates avaldusvormides ilmneb igalpool meie avalikus elus. Meie riigikogu on asutus, kus esialgu puhtalt 99%-line enamus on meeste käes, hoolimata igasugusest üheõiguslusest. Selle meessoos absoluutse ülekaalu poolt on ta meeste „omavaheline asi”, nagu seda vabariigis veel kskvangimaja, olgugi, et niisugune kõrvutiseadmine seadusandlikule asutusele vähe meeldiv võiks olla.

Meeste omavaheline asi on meie riigis esialgu peale seadusandluse näiteks kohtumõistmine meeste, naiste ja laste üle. Küll ei ole kuskil öeldud, et naine-õigusteadlane kohtunikuks ei tohi saada. Kui aga keegi naistest katset teeb vastuvõtmist leida kohtuameti kandidaatide hulka, siis peab ta varsti kogema, et sinna kergemini pääseb ükskõik missugune mees, mitte aga naine. Siinkohal on üheõigusluse ilusal ehitusel ees niisugune paks müür, mis sel hoonel ära varjavad igasugused väljavaated. Et kogu pangandus on meeste omavaheline asi, näib olevat endastmõistetav. On ju mees loodud valitsema ja määrama rahakotti, olgugi selle sisu saa-

dud naise töö ja vaevaga, sest niisugune on kord olnud jumala tahtmine.

Aasta-aastalt juhivad naised valitsuse tähelepanu asjaolule, et tarviline on vähemalt ühe naise osavõtt rahvasteliidu tööst. Sinna näeme sõitvat oma mehi õppima, oleme kuulnud ka, et mõni mees seal deklareerib oma kodus valitsevat üheõiguslust, naistele ei ole aga siamaani kohta leidunud delegatsioonide hulgas, kuigi rahvasteliidu töös on palju seda, mis huvitaks eriti naist, ja alles naise osavõtu kaudu hakkaks kandma neid tagajärgi, mis on mõeldud liidu loojate poolt.

Hiljuti olime tunnistajaiks, kuidas Taani piimaasjanduse kongressile välja sõitis kahe-teistkümmeliikmeline — loe ja imesta — kahe-teistkümmeliikmeline saatkond. Ilma, et me tarvitseksime kaasa teha nende lehtede rünnakut, kes vast poliitilistel ja omavahelise kadeduse põhjustel rohkem kui vaja pildistavad meie saatkonna öeldavat halenaljakat esinemist, peame ometi päris üllatuses küsima, kus jäid need, kes meie piimaasjandust õieti kannavad oma tööga — naised. Võib olla tullakse meile ütleva, et naised juhtivaid jõudusid piimaasjanduses ei leidu ja sellepärast neid ei saanud saata. Kuid see omakorda ei ole muud kui liigne näide valitsevast arvamisest, et naine hea küll on musta, igapäevase töö tegemiseks, juhtivad kohad aga ühes kõrgete palkadega ja muude hüvedega juba jumalast on määratud meestele. Kui niisugusel kongressil üldse midagi

Larsenid.

Maantee on lai, kall ja sirge nagu joonlaud, nii pikalt kui silm ulatub, nii lääne kui ida poole. Liiklemine temal on elav. Rasked autobused, hoolimatud mootorratturid, tolmunud autod täis kerges suverietuses noorsugu, vahel sekka mõni tasaselt surisev kallid masin tagasihoidlikkude, suursuguselt riidetatud sõitjatega, üksikud jalakäijad, paljasjalgsed lapsed korvidega käe otsas.

Larseni maakauplus on otse maantee veerul. Kui paar päeva on olnud vihmata, siis on siin kõik hall tolmust. Tollipaksuselt on tolm nōgestel teekraavides, sirelipõõsastel aias, rõdu käsipuul, aknaraamidil ja ustepiitadel. Kuni trepini katab ta kõik paksu pehme vaibana laste paljaste jalgadele, et need võiks temas tammuda, ripub umbse pilvena õhus hommikust õhtuni.

Proua Larsen, ilma et selgitaks enesele põhjust, armastab vihmapäevi. Noore tütarlapsena armastas ta päiksepaistet. Sellest ajast aga, kui ta on abielus, mõjub vihmane ilm tema peale kuidagi rahustavalt. Hingamine on nagu kergem; kogu ümbrus muutub lõp-sakaks ja roheliseks. Siis ei söida ka nii hirmus palju

inimesi mööda. See on rõhuv tunne, umbes nagu oleks tema peaaegu nagu kogemata siia tee veerele maha jäetud, kuna kõik teised kusagilt tulevad ehk kuhugi tõt-tavad, kaovad. Ta võib avada kõik aknad ja teha tõmbust. Tubades pole ka tolm nii näiline, kui päike ei paista. Ja ta jalad pole ka nii väsinud ja rasked, kui selge ilmaga ja kuumaga.

Ammu juba oleks aeg kauplus kinni panna. Aga ikka veel seisab terve salkkond lapsi korvidega käes leti ja ukse vahel. Ja proua Larsen kummardub nende poole, võtab vastu korvi, kuna kõhnad lapsekäed näitavad raamatule korvis. Ta võtab korvist tühjad õllepudelid, asetab need täidetutega, kirjutab nad üles raamatusse, ulatab korvi tagasi üle leti, sõbralikult ja naerata-des ning lausub oma pehme ja südamliku häälega: „Palun. — Nüüd on kord sinu käes, mu väike.“

Ta kummardub laste näokeste poole, kes tema poole üles vaatavad, otselkoheselt või aralt, on määrdinud või puhtad, öitsvad või kollakaskahvatud — kõik läbisegi. Ta vestleb igatihega: Isa on siis jälle kodus? Ja, ma märkan seda. Siis on teil küll rõõm majas. Usun seda. Palun väga...

Auto peatub ukse ees. Pikakasvuline autojuht hüüab: „Larsen!“ Ja proua Larsen vastab sõbralikult ja peh-

oli õppida, siis oleks seal õppida olnud ka naistel, kuna neil igapäev tegemist tuleb teha piima ümbertöötamisega, kui aga mitte, siis pole ka kaheteistkümneliikmeline meesametnikkude sõidutamine muud kui otstarbetu raharaiskamine ajal, mil otse tüütuseni sõnu tehakse kokkui vajadusist ja rasketest aegadest.

Meelsasti nähakse naiste kaastööd ainult ühel sotsiaalsel alal. See on hädade tohterdamine, mis ühekülgne meeste ainuvalitsus on esile mananud. Naiste hooleks jäetakse suuremeelselt rahakorjamise ja -muretsemise töö organisatsioonides igasuguseks heategevaks otstarbeks. Niisuguse heategevuse alla kuulub laste toetamine, keda nende isad ei tunnista, naiste aitamine, kes meestest maha jäetud, joomisega iseendid ja oma perekondi hukkumiseni viinud meeste jalule aitamine ja muu selletaoline paikamise töö. Kui mehed midagi kavatsevad ja toime panevad, võivad naised lahkelt kaasa aidata, organiseerida, korraldada, igatpidi vähendada meeste vaeva. Ainult ei tohi nad kätt välja sirutada paremini tasutava koha järele, üldse mitte kõnelda, et neil ka võiksid

olla mingid nõudmised või omad soovid. Hüüdjaks hääleks kõrbes on jäänud kasvatusteaduses rõhutatud põhimõte, et tütarlaste koolide juhatajateks peaks olema naised. Kui naised on nõudnud, et tütarlaste hariduseprogrammi väljatöötamisest ja juhtimisest peaksid osa võtta saama naised, siis ka see nii loomulikuna tunduv nõue on põrganud vastu mehe ainumääramise kivimüüri. Juhtiva naisametniku jaoks ei leidu raha ega ruumi. Esialgu on naine veel üleliigne olevus riiklikus ühiselus. Teda hakatakse tasahiljakesi kõrvaldama isegi trammi-konduktori kohalt, kuigi tundub, et täisjõulistel noortel meestel maailmas muid paremaid ülesandeid peaks leiduma, kui pileteid anda.

Järeldus kõigest igapäev enda ümber nähtavast kipub iseendast esile. Ühõiguslus on esialgu veel alles pettepilt ja naised seisavad alles selle kättevõitmise algusel. Enne kui paberil olemasolev üheõiguslus teoks saab, tungib tegelikku ellu ja valitsema hakkab meie mõtlemisviisis, enne kulub veel aega ja kulub veel tööd nitg võitlust.

Helmi Jansen.

Josephine Butleri elutöö.

Juba paari aasta eest pühitses terve haritud maailm Josephine Butleri saajaastast sünnipäeva. See naine, kes oma mõttelaadilt, oma te-

guvõimes ja püüetes oli kaugelt ees oma kaas-aegsetest, kuulub nende väheste isikute hulka, kellede mõjul inimkonna kultuuriline areng oma-

melt: „Larseniga ei saa kokku. Ta oli nii hirmus väsinud ja heitis puhkama; ta tuli alles hilja öösel koju. Kas teie soovite midagi?“

„Ja, bensiini...“

„Otsekohe...“

Proua Larsen rajab omale teed läbi lastekarja, askeeldab väljas bensiinitoruga, kogu aeg ühtlaselt sõbralikult ja vastutulelikult.

Tubli naine — see proua Larsen. Ta ei pelga tööd. Äriaeg on küll lõppenud, aga...

Ja jälle seisab ta leti taga: „Ja sina, poisu? Pool naela kohvi? Kolm pudelit valget õlut? Palun...“

Proua Larsenil on väiksed, niiskelt läikivad pruunid silmad pikkkade, tihedate ripsmete varjatud. Ta nägu on pehme ja soojajumeline, nagu küps puuvili. Hääl on hele nagu lapse oma, paenduv ja pehme.

Proua Larsen kehastab pehmust ja armsust, on valmis valama pisaraid, mis võivad olla rõõmu- ehk ärdusepisarad, temast hoovab liikuvus. Ärdameelne armastusromaan paneb ta nutma, teda liigutab Larseni naeratus... Kogu ta olemine igatseb õrnust ja pehmust, igatseb midagi, mille jaoks ei leidu sõnau proua Larsenil.

Ja kõik see kivistub leti taga seismisel, mattub enneaegses lopsakas tüseduses, nagu vangikotta, nälgib isemeelselt heeringa- ja roheline seebi tükkide vahel, unise ja räpaka Larseni kõrval, millegi ebamäärase järele, ei taha loobuda unistustest.

Sellepärast võib juhtuda, et proua Larsen vabadel hetketel, kui kauplus on tühi, istub kotile või tünnile ja väikse, väsinud näoga vajub iseenesesse. See juhtub meeleldi õhtutel, kui maantee on hämaruses ja vaikuses, kaob peene uduvihma all ja kogu loodusest tõuseb värskel lõhn... ehk kui taevavõlv punakuldsest tõuseb üle metsaveere ja põllud rukkiräak hüüab... kui proua Larsen õigusepärast peaks sulgema kaupluse ukse, korraldama ja puhastama kauplust.

Nii juhtus see ka praegu.

Ah!.. Larsen smoking-ülrikonnas! Kergesti punetav ja kergesti joobunud viinast, — kuid mehelik, elegantne ja ahvatlev, hästi soetud juustega, üks käsi püksitas-kus, teises käes sigar, kuuetaskust ripneva siidirätiga, kergelt põlvedel õõtsuv, heatujuline, vestlev, nii et kõik tahtmatult kaasa naeravad, kuigi ta jutud on natuke... natuke... ja — — kahemõttelised...

Ühe sõnaga — Larsen, nagu ta teda nägi esmakordselt — pulmas, Iversenide pool.

nud uued suunad. Peab tunnistama, et maailma pale on muutunud, tänu Iosephine Butler'ile.

Ta asetab enesele ülesande muuta põhjalikult kogu maailma suhtumist nii seaduste kui kommete, teaduse ja valitsemise, peajasjalikult aga avaliku arvamise ümberkujundamise alal — küsimusse, mis on nii vana, kui maailm ise, mis kuulub inimkonna raskemate küsimuste hulka. Josephine Butler sundis maailma käsutama seda küsimust teisiti, kui see senini sündinud oli.

Imestama paneva julgusega raius ta läbi eelarvamistest ja ta tegi seda peaaegu ainult ilmeeksimata tunnete põhjal. Just see, mida tema naise instinkt tundis ja mida tema kõigi nõndanimetatud asjatundjate vastutööst hoolimata kaitse kuni võiduni, on nüüd ka teaduse poolt õigeaks tunnistatud ja Josephine Butleri põhimõtted on uute seaduste aluseks saanud. Sellepärast pole ka ime, et peajasjalikult tema kodumaal, Inglismaal, peetakse otse pühaks ta mälestust, et teda seal nimetakse 19. aastasaja meeldivamaks ja julgemaks isikuks. Aga ka kogu maailmas töötavad suured rahvusvahelised koondised, nagu rahvusvaheline abolitionistiline föderatsioon, rahvusvaheline liit naistega kauplemise vastu võitlemiseks, rahvusvaheline noorte tütarlaste sõprade ühing, terve rida naiste ja noorsoo kaitse alal töötavaid organisatsioone — nad kõik austavad selle suure naise isikus oma vaimlist ema.

Kui Josephine Butleri nimi siiski tundmatu on laiematele hulkadele, siis on see nii tema

enese sagedasti väljendatud ja tungival soovil, et tema isik peab jääma selle töö varju, mida ta juhtis ja mille hingeks ta oli, tema enese palvel, et tema isiku üle ei kirjutataks ja et temale, ka mälestustes, lubatakse jääda kodu vaikusse, millest ta kunagi poleks lahkunud sundiva kohustustundeta, mis teda käskinud tegutseda inimkonna heaks.

Ta kasvas üles maal, hulga vendade ja õdede keskel. Ta isa, suure mõisa omanik ja mitme teise valitseja, oli suure mõjuga, väga lugupeetud mees, mille tõttu tal võimalik oli vanameelsel Inglismaal maaoludes läbi viia mõndagi põhjanevat uuendust. Ta ema oli pärit hugenottide perekonnast, kus juba päritav oli traditsioon oma südametunnistuse ja usu vabaduse eest võidelda. Josephine isa oli haruldaselt hea kasvataja, nagu seda tunnistas ta suur tütar. Ta elas oma lastele, ratsutas nendega — nii poiste, kui tüdrukutega palju ringi ja juhtis nende tähelepanu maaelu majanduslistele ja sotsiaalsele oludele. Ta andis oma lastele tolle aja kohta põhjaliku hariduse ja juba varakult arutas ta nendega tolle aja põnevaid päevaküsimusi, esijoones orjapidamise vastu võitlemist, milline liikumine tol ajal oli väga pinev. Kogu nõndanimetatud hea seltskond ja isegi vaimulikud olid seekord orjapidajate poolt, maailm ilma orjadeta tundus neile jumalavallatu katsetamisena ja need, kes seda pooldasid, olid kardetavad mässajad. Iosephine Butleri perekond oli selles liikumises kogu aeg vähemuse leeris. Nad olid kõik

Larsen hiljem, õhtul, muruplatsil aias, kübar kuklas... kibuvitsa õis nõõpaugus... pöördunud kuu poole... lauldes... mitte üleliia tugeva häälega... aga milline ettekanne... tunderikkus...

Larsen kojusõidul, autos... ligitungiv... kardetav... vastupanematu...

Larsen nende kihluse ajajärgul... rõõmus ja tubli pudukaupade proovireisija, kes tuli külla tema vaiksesse ja vähe vanamoelisse vanemate talu kodu, kes selle kodu pööras pahupidi oma rõõmsa tujuga, jutudega ja suureilma ülevalpidamisega. Kes temale tõi kingiks kaubaproove, — odavaid ehteasju ja kirjapaberit, lõhnaõli... ja peale õhtusöögi — sirelilehthoones oli ligitungiv, kardetav ja vastupanematu...

Ja Larsen — nüüd!

Unine ja tusane, särgiväel ja kraeta, enamasti sasis peaga alalisest sängis lamamisest, alati elutoas mõne reisijaga õlut juues ja suitsetades, kuna tema kaupluses töötab, kui hilise ööni autoga ringi kihutades „äriasjus“, hommikuti raskesti sängist saadav, söögi üle nurisev...

Proua Larsen ei tee temale kunagi etteheiteid. Kui mees temale seletab, et ta kahjuks ka täna õhtul peab

jälle ära sõitma, või, et ta veel ei jaksa üles tõusta, vastab ta temale alati oma muutmatult pehme häälega: „Väga hea!“ Võib olla peab see nii olema ärielus. Aga ta ei suuda ometi ise enesele salata, et ta omale teisiti oli kujutanud abielu Larseniga. Ta oli õieti mõelnud, et Larsenil alaliseks jätkub huvi kuupeiste ja laulmise vastu. Alati ja igalpool valvab ja otsib ta praeguses Larsenis seda endist, — esimest ja ehtsat Larseni. Väsimatult ootab ta selle tagasitulekut. Ja ta ei suuda täielikult maha suruda soovi: kui nad ometi poleks ostnud selle neetud kaupluse!

Sest ka see on pettumus. See ei olnud ju tookord mitte niisugune täitsa paljas ja uus maaakauplus, mille ümber millegil veel poleks olnud aega kasvamiseks, nagu mõnes uues asunduses kauges läänes. See oli olnud vana ja hästiminev äri. Aed täis suuri pöõsaid, jasmii-ne ja sireleid, karusmarju ja sõstraid. Keegi polnud midagi lausunud, et see kõik oli kasvanud e n n e m kui autode liikumine oli saanud siin täieliseks nuhtluseks, kui tolm hävitas majade ja lillede kasutamisevõimaluse. Tol päeval, kui nad käisid siin vaatamas seda kohta, oli olnud vihmane. Kõik oli siis värsked ja roheline, jahe ja täis lilledõhna.

Elutoas lauad olid kütill ka siis kaetud paksu tolmuga

Josephine Butler.!

tulised orjapidamise kaotamise pooldajad, ja kuigi see ei olnud kerge, avaldasid oma seisukohta igal juhul. Seda peeti meeletuks, kuid siiski nägid nad oma tõekspidamiste võitu. Josephine Butler ise kirjutab: „See oli heaks harjutuseks ujumises vastu voolu.“ See harjutus oli olnud hädavarvlik ka selle naise edaspidiseks elutööks.

Õnnelikule lapsepõlvele, milline igatepidi soodustas tütarlapse loomulikke kalduvusi, järgnes

korraga, aga ta oli ainult mõelnud, et see on perenaise süü ja küllap see tema juures kord teisiti on.

„Agathe!”

Proua Larsen ehmuib, kargab üles ja tõttab magamistuppa.

Korraldamatus sängis lamab Larsen. Särgiväel, kraeta, avatud vestiga, väsinult. Öölaua seisavad kaks tühja õllepudelit ja klaas. Klaasis on tuhka, tuhk ja paberossiotsad katavad sängieelse vaiba. Kingad, mis Larsen jalast visanud, vedelevad laialt põrandal, mustavee ämber ähvardab veeuputusega.

Läbi poolavatud ukse näeb proua Larsen viimastes õhtupäikese kiirtes sõrmpaksust tolmua elutoa laual ja klaveril. Ning ta teab, et seal kõigil lillepottidel on tuhk ja igalpool laudadel ümmargused plekid, mis tekkinud märgadest klaasidest.

Kõigis tubades on õhk umbne ja äratarvitatud. Mitu jäeva järgimööda on olnud kuiv ja päikesepaisteline ja tolmua pärast ei ole võimalik avada aknaid.

Korraldus järele on see kõik proua Larsenil kasvanud üle pea. Ikka jälle juhtub see nii. Noore tütarlapsena oli ta enesele oma tulevast kodu küll teisiti mõelnud.

juba varakult haruldaselt õnnelik abielu. Kui vaadelda selle naise elutööd, siis peab selles esikohale asetama ka tema mehe, sest ilma selle sügava arusaamiseta ja naise isiku austamiseta, ilma selle usuta, et naine suudab mõndagi näha ja tunda selgemalt kui mees ja sellest usust tingitud arusaamiseta, et naine peab ja võib arendada oma isikut nii iseseisvalt kui võimalik, sest et maailm vajab naiselikku naist, ilma selle oma mehe suhtumiseta ei oleks Josephine Butler, vähemalt sel ajajärgul, milles tema elas, mitte suutnud pühendada kogu oma jõudu oma suurele elutööle. Ta mees oli elukutselt kasvataja, juhatas suuri poisslaste koole. Alguses elas abielupaar Oxfordis, vaimliselt väga arenenud seltskonnas ja nende kodu oli seal üheks vaimliks keskkohaks.

Tolleaegne Oxford sundis õieti igat tarka naist järelemõtlemata naise seisukorra üle mehe poolt loodud maailmas. Kuna ta isa oli teda harjutanud arutama tähtsaid päevaküsimusi, kuna see polnud teinud mingit vahet poegade ja tütarde vahel, oli Oxfordis Josephinel alaliselt põhjust küll naerda, küll vihastuda selle naiivselt üleoleva viisi üle, millega ülikooli professorid kohtlesid naist — väga viisakalt, kuid seda kindlamini kui vaimliselt alaväärtuslist olevust. Naise vaimlised huvid äratasid vaid imestust, sagedasti aga pahameelt, eriti kui naine julges avaldada oma arvamist mõne avaliku elu küsimuse kohta. Naine maksis ainult nii palju ja nii kaua, kui ta mees teda kaitses ja tema eest

Ta oli seda enesele kujutanud heleda ja õhulisena, piinlikult korraldikkuna, sätendava polituuri ja läikiva vaiega, tilkitud patjade ja linakestega, hästiravitud lilledega, värskest pestud eesriietega, paljude pildiraamide ja iluasjakestega, — sinna juurde vähe luulet ja muusikat — ja ilma tolmukübemakeseta. Alati, kui ta nüüd astus oma eluruumidesse, tundis ta otse kirglist iha haarata kõike siin, pesta, plekid eemaldada, õhutada, — ja, — kõigepealt õhutada. Ta ta südames tukatas tumedalt tundmus temale tehtud ülekohtust ja viha kaupluse vastu, igavese ja väljapääsematu kaupluse vastu.

Teenija? Võtta enesele teenija? Larsen oli kord oelnud, et nad siis alles võtavad enesele kas majateenija või abilise kauplusesse, kui nad on välja söönud oma võistleja ristteel. Juba kolme kuu eest oli võistleja pankrotti jäänud ja temale polnud tulnud järeletulijat, kuid Larsen nagu ei tee sellest väljagi. Kõige nende asjade hulka, mida proua Larsen ootab ja igatses, kuulub ka see, et Larsen ise algataks teenija küsimuse.

Selle asemel aga ütleb ta nüüd pudruse, unise häälega: „Ah, too mulle ometi üks väike õlu. Ma olen nii hirmus janune...“

vastutas. Temale kui naisisikule enese ette polnud üldse ruumi. Ülikoolilinnades oli pealegi naisi vähe, kuna vanades inglise ülikoolides veel kloostrit ajast maksis määrus, et professorid ei tohi olla abielus. Nii oli seal ühekülgsest mehelik seltskonnast koos, ilma perekonnaelu ja perekondlike läbikäimiseta. Selle loomulikuks järeltuleks oli see, et nende meeste eraelu toimus salaja, nii öelda pöranda all. Neile tundus enesestmõistetav korratu, seltskonna eest varjatud suguelu ja nad ise võitlesid selle oma olukorra muutmise vastu. Seal valitses haiglane, ebanormaalse õhkkond, mis väliselt oli äärmiselt korralik, mille alused aga olid sagedasti mädad. Josephine Butler kuulus sagedasti võõrastusega pealt selle puhtmeheliku seltskonna arvamisi. Ta oli tundnud sügavat aukartust professorite, nende teaduse jüngrite vastu, nad olid tundunud temale kõrgemate olevustena, kes ka kõlblistes küsimustes peaksid olema teistele eeskujuks. Ligem tutvus kuulsate meestega, nende inimlike nõrkuste nägemine ja sagedasti päris keskpärane mõtlemisviis äratasid temas tahtmatult arvustuse ja ta ise jutustab, kuidas tema suuruste usk sai kõigutatud, kui ta mees, ühe tema ara arvustuse peale, päris rahulikult vastanud oli: „Aga need on ju kõik eeslid.“

Tol ajal ei tuntud veel kõrgemat tütarlaste haridust; naistele kõrgemate eksamite võimaldamine paistis hullusena. John Stuart Mill, kes esimesena inglise meestest võitles naiste vabaduse eest, oli kogunud enese ümber ringkonna

avaraid mehi ja naisi, kes võitlesid naiste haridusvõimaluste eest. Sinna astus ka proua Butler. Aastaid seisis ta liikumise eesotsas, mille tulemusena asutati naiste college'id Oxfordis ja Cambridge's. Majanduslik arenemine sundis naisi ikka rohkem kodust välja kutsetööle, ilma et ühiskond oleks pidanud tarvilikuks valmistada naisi ette eluvõitluseks ja anda neile tarvilikke oskusi. Vastupidi — sarnaseid püüdeid mõisteti teravalt hukka; Josephine Butleri, kes oma mehe ja isa kaudu oli õppinud uskuma mehe ja naise sõbralikku koostööd, rabis terava löögina see sügav põlgatus naise vastu, kes julgus üle kodu läve vaadata, — milline valitses inglise haritud ringkondis. Ta leidis, et see on otse pörutav, kuidas muidu vägagi haritud seltskond püüdis naisest lahti saada välise viisakuse ja „rüütlikkusega“, samal ajal aga päris avalikult seletas, et ta peab loobuma tööst igal alal, et ta ei tarvitse midagi õppida ega midagi teada, et esialgu tema isa, hiljem, kui tal õnne on, tema mees, või vend või mõni teine sugulane juba kuidagi tema eest hoolitseb; et temal ei tarvitse muretseda millegi eest, ta peab vaid püüdma olla kodus kuidagi viisi perekonnale kasulik. Eriti maksis see kõik heast seltskonnast päritoleva naise kohta, kellele polnud mõeldav suurem häbi, kui mõni tasutav töö või tegevus. Tööd võis teha aniult lihtrahva naine. Seda tunnistasid küll kõik, et selle naise elu on raske, naiste töötasu oli väga väike, üldse aga ei peetud võimalikuks, et naine võib end oma kätetöö-

Sõnakuulelikult toob ta ölle. „Kas sa arvad, et sa õhtusöögiks saad üles tulla?“ küsis ta sõbralikult ja ta hääles on vaid kauge kärsituse aimdus. — „Või pean ma sulle söögi söngi juurde tooma?“

„Ma veel ei tea... vaatame... aitäh, laps... ah!“ Larsen valab ölle klaasi ja tühjendab selle ühe sõõmuga. Ta sirutab end, kõhatab ja on korraga heas meeleolus. „Istu silmapilguks siia,“ ütles ta ja teeb naisele ruumi söngiveere peal: „Noh, kas täna läks kõik hästi? Kas oli palju ostjaid? Kas sa said kätte heeringate faktuura? Kas ameerika pekk jõudis päralt? Ah ja — see jahukott... — ah, sa juba saatsid ta ära? Noh, siis on korras...“ Kannatlikult annab proua Larsen aru päevasündmuste üle. Südilt võitleb ta kasvava sise-mise tüdimuse vastu...

Siis silkitab Larsen ta paljast käevart, tõmbab tema enese ligidale, võtab kätte väikse kuld südame, mis naise kaelas ripub.

„Kas äri on kinni?“ küsis ta...

Ja proua Larsen sulab. Pisarad on tal silmis. Kõik pahe upub suures ja soojas igatsuses selle Larseni järele, keda ta ikka veel loodab tagasi võita...

Äkki hüüab väljas autopasun. Pealetungivalt, korduvalt. „Las' ta hüüab,“ ütleb Larsen.

Siis klopitakse ühe ukse taga, kohe jälle ühe teise taga. „Hm, peab ikka vist järele vaatama, — kurat võtku...“

Ja Larsen läheb. Erakordselt läheb ta seekord ise. Silub oma juuksed kätega siledaks, nõobib minnes kuue kinni, tõstab üles kuuekrae, et varjata oma paljast kaela. Järgmisel hetkel kuuleb proua Larsen väljast rõõmsaid kiljatusi ja naeru. Mitmed inimesed räägivad läbisegi, ka üks naine on nende hulgas.

Ärevuses seab ta enese välimuse korda, viskab söngidele heegeldatud päevateki, kaob täie mustaveepanega kööki ja jõuab sealt tagasi parajasti õigel ajal, et näha, kuidas eestuba täitub inimestega. Kolm võõrast meest ja üks naine tulevad elavalt ja valjul vesteldes uksest sisse.

Proua Larsen kutsutakse välja ja tutvustatakse. Need on Larseni vanad sõbrad, kolm proovireisijat, kellega ta on veetnud nii ütlemata mõnusaid aegu laevadel ja rannalinnades enne kui abiellus ja siin ankrusse heitis. Naine on kihlatud ühe ta sõbraga, — see suurlinnaliselt riidetud ja lõbus preili, linnast pärit.

Uimaselt kuuleb proua Larsen, kuidas ta mehe sõbrad kinnitavad, et nad ometi ei võinud mööda

ga toita. Kui kord ometi nii juhtus, et heast perekonnast päritolev tütarlaps pidi teenistuse otstarbel minema võõrasse majja, siis peeti seda üldiselt nii häbistavaks, et see surnuks vaigiti. Igal juhul oli iga tütarlaps, kellel puudus otsekohene kaitsja mõne meesolevuse näol, kahetsemisväärselt halvast seisukorras.

Selles mineva aastasaja viiekümnendate aastate Oxfordis tundis noore naise erk sotsiaalne südametunnistus peagi, et väljaspool kaitstud, haritud kodanlist ilma oli olemas veel terve teine tume ja tundmatu maailm, millest kunagi ei kõneldud, mille nimetaminegi oli kõvasti keelatud, kus sündisid asjad, mis näiliselt kedagi ei puudutanud peale sellesse maailma kuuluvate olevuste. Josephine Butler oli juba lapsepõlvest harjunud sõbralikult läbikäima töötava rahvaga ja oli sagedasti tähele pannud, kui kaitsetud olid selle kihi noored tütarlapsed. Kui naisugune tütarlaps, sagedasti väga noor, täitsa kogematu, kaugel vanemate kodust, sattus vildakule teele, vägagi sagedasti sotsiaalselt kõrgemal seisva mehe süü läbi, siis langes maailma kõlbline hukkamõistmine ja põlgatus terve jõuga tütarlapse peale, kuna aga mehe ülevalpidamine jäi täitsa arvustamata. Kõigile tundus loomulik, et mees jäi oma ametisse ja ausse, sagedasti noorsoo kasvatajaks, isegi ülikooliprofessoriks, kuna tütarlaps jäljetult kadus — keegi ei pärinud — kuhu. Siin Oxfordis avanesid tema silmad. Juhtusid mõned eriti teravad lood, kus naisugused noored ohvrid, täitsa korralikust pe-

rekonnast, kihutati lapsetapmisele ja lõpetasid vanglas, kuna tõelised süüdlased, kõigile tuntud, kuid ümbritsetud hea seltskonna poolt loodud vaikumise kaitsevallist, kuidagi ei kannatanud, vaid püsima jäid lugupeetud tegelastena. Asjaloo väiksemgi puudutamine pörkas naiste juures vastu arga kõrvalepuiklemist, mehed aga eitasid seda jääkülmal. Ühiskonna vastutust või süüdi sarnaste küsimuste puhul, nagu ta ise seda elavalt tundis, ei tunnistanud. Naised olid kõik meeste mõju all, et neid küsimusi üldse ei käsitata ja et eriti naised ei tohigi neist midagi aimata. Josephine Butler kannatas valusasti sarnase suhtumise all ja ainult ta mehe arusaamine temast aitas tal alal hoida hingelist tasakaalu.

Õnnelikku perekonda, missugune vahepeal kolme poja ja ühe tütreaga oli üle kolinud Cheltenham'i tabas raske saatusehoop. Vanemate silme all kukkus väike tütarlaps trepist alla kividele ja sai surma. Sellele hoobile järgnev leina ja haiguse ajajärk kasvatas aga õnnetus emas kindla otsuse anda oma elu nende teenistusse, kes on kurvad ja mahajäetud. Ta mees ja pojad olid kogu päev seotud kooliga. Oma vaba aja veetis Josephine Butler nüüd kõige vaesemate hulgas, ta otsis üles kaitsetud noored ja püüdis leida veel teisi naisi sotsiaalseks tööks. Pärast, kui ta mees viidi üle Liverpooli, suurde sadamalinnale, kus viletsust palju, süvendas ta veel oma tööd. Koos oma mehega asutas ta kodu uulitsale sattunud tütarlastele ja ka oma

sõita Larseni uksest, nad pidid ometi sisse tulema ja vaatama ka tema naist, keda ta siin nii peidab, — pika peale see ometi nii ei lähe... hahaha... ja nad patustavad Larseni õlga.

Nagu uimaselt kuuleb ta, kuidas Larsen neile korduvalt seletab, et nad peavad ilmtingimata jääma õhtusöögile, nad ei või ometi nii kurvastada tema naist ja teda, et nad jälle kohe edasi sõidavad.

Hetkeks keerleb ta silme ees kogu tuba. Siis võtab ta enese kokku ja kinnitab: „Oh ei, see ei tee sugugi raskusi, see on vaid nali...“

Ja tal õnnestub kogu seltskonda toimetada aeda ja asetada neid lehtihoonesse õlle ja viina juurde, kuna ta ise ahastuse julgusega asub puhastama tube kõige silmitorkavamast tolmust, lõikama lahti vorsti ja sinki, katma lauda, küpsetama liha ja mune, korraldama enese juukseid — kõik läbiseigi. Kurgus istub tal nagu tomp, aga ta mõistab, et aeg ja olukord keelavad nutmise. Segaselt keerleb ta ringi, vaheldamisi praepanni või lokikääri käes vibutades ja vahetevahel kajavad suust hüüded nagu: „Ei, see on ikka... lihtsalt hull... Sarnast asja poleks uskunud...“ jne.

Larsen ilmub uksele: „Tahan panna puhta krae

kaela... Aga ei, see on ju väga tore... tuletame meelde vanu aegu... sa ära ärritu...“ Ta tegeleb magamistoas. Avab laekaid. Jääb sinna tükkiks ajaks.

Siis ilmub ta jälle köögiuksele. „Ja, õieti ma ju küll peaksin sind aitama, aga... ma ei või neid ju ka ükski väljas istuda lasta, see näiks ju ka nii iseäralik...“

Läbi praearu, mis paksult kerkib pannilt, kuuleb ta vaevalt mehe sõnu ja märkab, et selle välimuses on sündinud mingi muudatus. See on üllatav, rõõmutab teda, mõjub aga ühtlasi kuidagi ähvardavalt.

Aga tal pole aega pikemalt selle üle mõelda; ta ainult ütleb: „Aga muidugi pead sina nende juurde minema... Jumal, kartulid kõrbevad põhja... mine juha, ma olen ka varsti valmis...“

Tema alateadvuses keerleb mingipärast see linna-preili. Ta ei ole veel suutnud teda ligemalt vaadelda, kuid kõik ta tundeorganid ütlevad temale, et see on hästikasvanud ja elegantne preili, saledate jalgadega kõrgete kontsade peal, puuderdatud, värvitud huultele ja laitmatu soenguga... just niisugune naine, kes teiste naiste peale mõjub ärritavalt ja rahutuks tegevalt.

Lõbus ja avameelne, põrmugi väsinud või tagaetatud preili, üks neist, kes alati on seltskonna keskkohaks ja ütlevad kiiresti lõbusaid asju... kes ka sagedasti üt-

enese majas andis ta peavarju koduta noortele, kindlas usus, et ristiinimese esimene kohus on aidata kõige viletsamaid.

Ikka selgemini tundis ta, et ühiskonna südametunnistuse kõige suurem viga on kaheksuguse kõlbluse, kaheksuguse õiguse põhimõtte, õigluse, millega arvestatakse ühesuguseid kõlbluse vastu eksimusi naise ja mehe juures. Ta kõneles sellest alati oma mehega. "Kui ta ainus kordki oleks püüdnud neid asju pehmenada,, kirjutab ta oma mehe eluloos, „ma arvan, ma oleks siis kaotanud mõistuse. Aga kunagi ei püüdnud ta mu seletustest üle saada labase kõnekäänuga, ta tunnistas otsekoheselt, et seltskonnas valitsevad kõlblised.põhimõtted on valed, et nad on aastasadasid kestnud vale mõtlemise tulemused, millised tulevad muuta. Aga ta rõhutas sagedasti, et väga raske on neile mõjuvalt kallale asuda, kuni naistel enestel on nii vähe arusaamist neist asjust, mis nende eneste väärtus, mis lugupidamine oma enese soo vastu neilt nõuab.“

Just sel ajal kuulsid Butlerid, kes igal aastal tegid pikema õppereisu mandril, et Inglismaa kavatseb mandril Napoleoni poolt sisseseatud ja valitsevat prostitutsiooni reglementeerimist läbi viia ka oma juures.

Neil oli selge, et see korraldus, mis juba kõlbliselt ei kannata mingit arvustust, on ääretult õiglusetu ja ei suuda ka ära hoida suguhaiuste levimist. Inglismaa oli senini olnud vaba sellest uuemaaja kultuuri häbiplekist, kuna seal olid senini maksnud ainult mõningad reglementeerimismäärused mõnes sadama ja garnisoni linnas. Üldise reglementeerimise vastu olid ük-

sikud suured isikud alati protesteerinud ja keegi polnud julenud kaitsta üldist reglementeerimist. Demokraatlisel Inglismaal oli selleks tarvilik parlamendi otsus, kuna see mandril kõikjal oli läbi viidud lihtsa politseimäärusega. Ka kardeti esitada noorele kuningannale sarnane seadus allakirjutamiseks. Peale kuninganna abielumist selgus, et ta mees oli reglementeerimise vastane ja oli väga teravalt arvustanud mandril ilmsiks tulnud reglementeerimise halbu tagajärgi. Aga nüüd oli kuninganna leseks jäänud, oli sügavas leinas ja ükskõikne valitsusajade vastu, ning seda ajajärku kuuekümnendates aastates kasutati üldise reglementeerimise läbi viimiseks. Parlament oli seadust arutanud kinisel koosolekul ja hoolimata mõnede arstide ja sotsiaal-poliitiliselt mõtlejate rühmituste ägedatest protestidest viidi seadus läbi.

Butlerid olid Shveitzis, Prantsusmaal ja Itaalias veendunud kui ääretult hädaohtlik on riigi poolt kontsessioneeritud prostitutsiooni korraldus ja kuivõrd võimatu on seda parandada. Neis valitses pealegi sügav usk, et ükski inimlik seadus üldse ei tohi kõlblusetut tunnista lubatuks, isegi kui seda patenteeritakse ja peetakse riigi valve all, kui seda nagu äri kunagi maksustatakse ja see siis omab seadusepärasuse ilme. Et vastupidi — sarnane olukord on alanud riigile ja mõjub väga tumestavalt rahva kõlblusele ning et selle tagajärjed võivad olla ainult halvad. Kui siis peale reglementeerimise-seaduse läbiviimise proua Butler sai Inglismaalt oma kaastöolistelt sotsiaalsel alal telegrammi, milles teda paluti asuda liikumise etteotsa, miline peaks selgitama inglise rahvale teda ühen-

levad labasusi või rumalusi ja ometi leiavad naervat poolehoidu. Üks neist, kelle juuresolekul tunned enese raskema, paksema ja tühisema kui harilikult.

Proua Larsen higistab ja läigib, ta tunneb, et ta juukselained ei ole kestvad.

Kuid viimaks saabub ometi silmapilk, kus ta võib veekraami all jahutada oma käsi, korraldada bluusi kaelust ja uimasena kuumusest ja väsimusest, kuulutada oma muutmatult pehme ja sõbraliku häälega: „Palun väga... ainult võileivake... päris lihtne... aga mitte kõige väiksematki tüli, ainult lõbu... palun väga...“

Kui lihakupsis teist korda on ringi käinud ja ta on veendunud, et seda on küllaldaselt, valdab teda tuim rahu. Ta püüab jälgida jutlemist, õigel kohal naerda ja vastata ning selgusle jõuda linnapreili riie-tuspeensustest.

Igakord kui proua Larseni pikk langeb Larsenile, tunneb ta nagu imestuse pistet. Larseniga on midagi juhtunud...

Ja äkitselt, kui kõik juba laualt tõusevad ja tema ümber kogunevad, et teda tänada lahke vastuvõtu eest, märkab ta, milles see muudatus on. Larsen on nüüd, nagu ta oli sel esimesel korral Iverseni pulmas, punetav, kergesti joobunud, kuid mehelik, elegantne ja ahvatlev; ta ei ole küll smokingis, aga hästi harjatud, ilusama kaelasidemega, siidirätiga kuuetaskus ja läikivalt soetud peaga. Õige Larsen, kadunud Larsen...

Varsti ehk hakkab ta, üks käsi püksitaskus, teises sigar, — põlvedel õõtsuma. Ja tõesti, ta teeb seda... kõik on endine... Ta on ülestõusnud, ta on jälle siin...

Siiski ei ole proua Larsen ei uhke, ei rõõmus. Vastupidi — ta on väga rõhutatud ja temale tundub, nagu oleks teda kuidagi petetud.

Kohvi tahetakse juua aias. Liiklemine maanteel on jäänud vaiksemaks, tolm on mahalangenud, linnud laulavad, õhk on lõhnarikas.

Aga milline tore õhtu... ütleb linnapreili. Ta puhub meestele näkku oma paberossisuitsu ja õpetab rõdul Larsenile kõige uuemat tantsu.

duses prostitutsiooni reglementeerimisega ähvardavaid hädaohte, näis temale, et see kutse on saatus ise. Juba aastaid oli ta kannatanud selle all, et tal puudus võimalus kaitsta avalikult oma veendumusi. Nüüd hoidis teda tagasi ainult küsimus, mis tema ülesastumise sarnase raske ja silmatorkava küsimuse puhul võiks tähendada tema mehele. Aga kuigi mees kannatas naise otsuse all, ütles ta temale peale tõsise kaalumise, kus nad jälle mõlemad jõudsid ühistele otsustele: „Mine — ja Jumal olgu sinuga.“

Ettevaatlikult ja kaalutult asus Josephine Butler oma ülesande täitmisele. Temale oli selge, et seda võitlust tuleb pidada seaduse alusel, see on poliitilisel alal. Sest „idealisti“ põhjendusi võis ümber lükata. Aga seadustele peavad kõik alluma. Inimlike, usuliste ja kõlbliste põhjendustega üksi ei saa palju peale hakata.

Loomupärase poliitilise instinktiga juhtis ta oma väeosasid. Just sel ajajärgul olid Inglismaal Disraeli algatusel laiendatud valimisõiguse põhjal poliitilisele areenile toodud suured hulgad uusi rahvakihte. Nende kihtide keskel asusid proua Butler ja ta sõbrad selgitustööd tegema. Reglementeerimine oli vastolus inglise põhiseadusega, see kujundas häbistava eriseaduse naise vastu, eriti nõrga inimklassi vastu, kellel nüüd iga väikse politseiametniku heaksarvamise põhjal võeti õigus seaduse kaitse peale, veel rohkem — võeti iga enesekaitsemise võimalus. See seadus tegi süüteo eest, milles kaks asjaosalist, vastutavaks ainult ühe ja nimelt nõrgema poole ja oli pealegi suur enesepete, sest et

ta kuidagi ei kindlustanud kaitset külgehakkamise eest.

Arusaamine, et naistel puudus hääleõigus ja nad sellepärast seda oma enese asja ise ei saanud kaitsta parlamendis, mõjus sügavalt rahvahulkade peale ja oli ühtlasi kaudseks abinõuks hääleõiguse nõudmisest arusaamise kasvatamisel. Juba omal esimesel tööaastal juhatas Josephine Butler 100 avalikku kõnekoosolekut ja nelja suurt konverentsi ja juba selle aasta lõpul esitati parlamendile esimene reglementeerimise seaduse kaotamise palve. Väsimatult reisis ta läbi kogu maa, tema sulest ilmusid tähtsamad võitluskirjad, tema suust kõlasid kõige mõjuvamad ja sütitavamad põhjendused. Asjaolu, et selle suure liikumise eesotsas seisis naine, lisas sellele põnevust. Tol ajal naised veel ei kõnelenud avalikkudel koosolekutel. Josephine Butleri meeldiv välimus, ta suur kõlbline tõsidus, ta ausameelne loomus — kõik see mõjus kütkestavalt. Ka kõige lihtsamale rahvale rääkis ta kõrgelt kõlbliselt seisukohalt ja arusaamine ning tugev toetus, mis temale sagedasti osaks sai just seal, süvendasid ta kindlat usku, et iga inimene kannab eneset jumalikku sädet, ning uksu võimalusse kogu rahvast vaimustada kõrge sihi kättesaamiseks.

Seitseteistkümmend aastat kestis suur selgitusvõitlus, mida selle juhtija ise nimetas ristisõjaks — ja seda õigusega. Selle kestel ähvardasid teda tõsised hädaohud, pealetungid, ta kannatas niipalju igasugust laimu ja mahategemist, et ainult tugev vaim suutis sellele vastu panna lõpuni. Ikka nõrgemaks muutus vas-

---

Köögis võtab proua Larsen kandiku, pühib tassid veel kord üle ja seab kõik korda. Tusaselt vaatab ta ringi, — see nõudepuhastamine ja korraldamine, mis teda nüüd ootab, pole naljaasi.

Ja äkki tunneb ta, et ta jalad nõrkevad. Kiirelt peab ta asjad käest panema, toetuma köögilauale.

Köögi avatud uste kaudu tungib midagi tema juurde, midagi, mida ta igatsenud ja mille järele ta ohanud on ja mis teda nüüd ometi riivab valusalt. Laul, Larsen laulab, laulab sama laulu, mida ta temale laulis Iverseni pulmas.

Ja täna polegi kuuvalget.

„Kui vähemalt kuugi paistaks,“ ütles enesele proua Larsen, ta ütles seda haavunult.

Ja esmakordselt tunneb ta eneses midagi kalki ja mässulist, tunneb viha.

Just kui proua Larsen ilmub trepile kohvikandikuga, hüüab linnapreili: „Veel kord!“ Ja teised kõik kor-davad: „Veel kord! Veel kord!“

Larsen tahab just algada laulmist, kui proua Larsen asetab kandiku lauale; ta teeb seda hoolimatult ja nõud kõlisevad. Ta ei oota, kuni mees oleks lõpetanud laulu, vaid valab kohvi tassidesse ja pakub neid ringi: „Palun, üks tassike kohvi...“ Ja ta märkab, kuis teised vahetavad pahaseid pilke ja mõtlevad: „Armas Jumal, missuguse naise peale see mees on sattunud... Vaene Larsen!“

Ta tunneb valu ja kahjurõõmu ja ühtlasi seletamatut kaastundmust Larseni vastu, et see koos temaga peab elama maakaupluses, selle asemel, et mehelikult, elegantselt ja ahvatlevalt laulda võõrastele naistele... Ta tunneb hirmu ja kangekaelsust... kõik korruga.

Kaks ümmargust ja üksildast pisarat veerevad, hämarusest varjatud, aeglaselt üle ta põskede. Nad olid juba ammu kogunud, juba köögis, õhtusöögi valmistamise ajal. Nende pisarate koosseis on temale seni tundmatult kibe ja valus...

Need ei sarnane neile paljudele pisaratele, mis proua Larsen omas elus juba vаланud.

Cora Sandel'i järele.

tupanu. Kuid alles 1886. aastal kaotati reglementeerimise seadus Inglismaal. Juba ammu enne seda, 1875. aastal asus Josephine Butler tööle ka Euroopa mandril ning saatis mitmed oma kaastöölised ka ookeani-taha — Ameerikasse. Ta tegi seda selles õiges äratundmises, et võideldav pahe on üleilmiline ja et võitlus selle vastu peab seda samuti olema. Seda võitlust peavad mehed ja naised koos pidama. Kunaagi pole Josephine Butler olnud vaenulik mehe vastu, olgugi et ta oma töö jooksul kergesti oleks võinud sattuda sellele pinnale. Ta ei süüdistanud üksikuid, vaid ainult süsteemi. Tema ja ka kõik ta kaastöölised teadsid, et kõlblusküsimus on kasvatusküsimus, mehe kasvatusküsimus samuti kui naise oma, kõige pealt aga enesekasvatuse küsimus; ning et võitlus kahe-suguse kõlbluse vastu, ühesuguse kõlbluse nõudmine mõlemale soole ei tähenda mitte ühesugust v a b a d u s t kõlbluse seaduste eest, vaid ühesugust p i i r a m i s t mõlemile.

Josephine Butler oli üks neid esimesi, kes ära tundsid majandusliku olukorra tähtsust rahva kõlbluse küsimustes. Suur sotsiaalne pahe juurdus tema arvates peamiselt naistööliste viletsates palgaoludes. Ta võitles naise kõrgema hariduse ja kasvatus eest, sest et selle kaudu naine muutub nii hingeliselt kui vaimliselt tugevamaks. Kuid sama tähtis on majanduslik iseseisvus ja sellepärast asus ta tööle ka sel alal. Varemini paljudest oma kaastöölised mõistis ta ühendust naiste ja lastega kauplemise ja prostitutsiooni reglementeerimise vahel. Tema poolt asutatud rahvusvahelise abolitionistliku föderatsiooni kongressil Antverpenis 1885. aastal tõid inglise esi-

tajad hirmuäratavaid teateid selle kauplemise kohta Inglismaa ja Belgia vahel. Neile paljastustele andsid kaalu terve rida kirjutusi, mis Josephine Butler avaldas ja missugused leidsid elavat vastukaja kogu Euroopas. Selle tagajärjeks oli kaebus proua Butleri vastu laimu pärast, mille Belgia prokuratuur esitas inglise välisministrile. Josephine Butler pidi ennast kaitsma Liverpooli kohtus, Londonis välisministeeriumis ja Brüsseli raekojas ning oma südika ülesastumise ja suure hulga andmete varal õnnestus temal kaebuse tühjaks mõistmine ja ühtlasi elava vastukaja leidmine ning poolehoid kogu maailmas.

Tänu Josephine Butleri väsimatule tööle, ajalikkule kaalutlusele ja sihikindlale õhutusele võitis abolitionistlik liikumine ikka enam pinda. Kõige pealt võitis see omale arstkonna ning juba see oli võidu pandiks. Aga Josephine Butler rõhutas alati, et prostitueerijate sunniviisilise kinnipidamise ja reglementeerimise kui ka kõigi orjastamise määruste vastu, mis sihitud naise peale, ka siis oleks pidanud võitlema, kui neil oleks olnud tervishoidlikult häid tulemusi. Ja seda nende palju hädaohtlikumate hingeliste mõjude pärast, mis paratamatud on rahva hulgas, kus nii alatud kõlblised põhimõtted püsivad ja seadusepäraselt valitsevad.

Josephine Butler pühendas oma elu naise vabastamisele. Oma elutöö võidu elas ta kaasa ainult omal kodumaal. Nüüd on sellele järgnenud veel paljud teised kultuurriigid.

Josephine Butler suri 78-mal eluaastal. Oli nagu oleks ta väsinud nüüd peale võitluse lõpuleviimist. Ta suri rahulikult une pealt.

—k.

Tänapäeva naised.

Sarojini Naidu.

Just praegu, mil kogu ilm jälgib põneva huviga ümmarguse laua konverentsi, kus Gandhi, India suur vabadusvõitleja, kaitsmas omi seisukohti, pole kindlasti üleliigne mainida ka tema väsimatut kastöolist ja kaasvõitlejat, india kirjanikku, luuletajat ja poliitikut — Sarojini Naidut.

India haritud naised jagunevad poliitiliselt kahte leeri. Ühed on inglise valitsuse pooldajad; on kogunenud oma rahvusliku naisliidu ümber, milline on Rahvusvahelise Naisliidu liikmeks, kus nad töötavad kõige ligemas ühenduses inglise naistega. Nende eesotsas seisib hiljuti surnud lady Tata ja nad kõik usuvad

küll, et India lõplikult peab saama iseseisvaks, kuid enim on vaja suurt haridustööd selle hiigla 300-miljonilise rahva hulgas, milline koosneb lugematuist eriharudest erikeeltega, milline pealegi jaguneb erikihtidesse, mis usu põhjal on lahutatud üksteisest nagu sügava kuristikuga ja milline suures enamikus on veel väga pime. Nad soovivad esialgu veel leplikku koostööd Inglismaaga, usuvad, et see toob nende kodumaale kasu. Teine osa naised aga, ja nende poolehoidjate arv on kaugelt suurem, töötavad koos Gandhiga India peatse iseseisvuse heaks, ja nende naiste juht on Sarojini Naidu, üks silmapaistvamaid tänapäeva naised.

Tema Euroopas viibimisel, mõne aasta eest külastas Naidut Saksa naisajakirjanik ja laseme teda jutustada mõjust, mis Naidu temale avaldas.

„Juba aastaid, kirjutab ta, otsisin ma teda, suurt india naiste juhti, kuulust moodsat ida luuletajat, Rabindranath Tagore vaimlist sõpra. Pinevas ootuses nimetasin ma suure hotelli ooteruumis ta nime: Naidu — seal ilmus lihtne õpetlane, täiesti teadusele pühendunud mees — ta abikaasa, ja juhtis mind noorema, samanimelise mehe — ta poja poole. Seekord pidin lepima nende kahe Naidu perekonna meesesindajaga — täna viimaks nägin teda ennast — Sarojini Naidu't.

Kunagi varem pole ma näinud nii mõjuvaid silmi, siidiste-pikkade, kumerate ripsmete varjus. Need silmad võluvad mind — on, nagu ei laseks nad mind enam lahti. Nad kõnelevad rohkem kui sõnad, — kes kord neid nägi — mõistab, et tuhanded india naised on võlutud neist.

Suur, rikas elu on sel naisel seljataga, kuid ometi hoovab kogu ta olemusest lakkamatut noorust, pehmust, puhtust, tuld — mis on nagu kajastus selle naise loovale vaimule, ta elujaatavale tööle.

„Poliitika on minu element”, olid ta esimesed sõnad, milledega ta mulle nagu ulatas kogu oma isiku võtme. „Ma näen oma eluülesannet india naiste vabastamises, nende üheõigusluses mehega ja hindude ning mohameedlaste ühinemises. Olen töötanud koos oma mehega ja andsime koos temaga välja suure töö india naiste seisukorra üle. Selle töö ajal tundsin suurepärasema elamusena, kuidas mehelik mõistus ühines naise intuitsiooniga. Teie peate teadma — Indias on praegu veel kaheksakümmend protsenti naistest kirjaoskamatud — nende maailma kujundavad nende kodu neli seinat. Kuid aegamööda ärkavad nad, sest suur liikumine haarab neid kõiki. Ning samuti nagu igal emal on suurimaks elamuseks ta lapse kõndima õppimine, samm sammult, lapse vabanemine temast, arenemine iseseisvaks isikuks, samuti tunnen

mina oma kaasõdede arenemist, kuna mu suurim püüdmine on olla nende teejuhiks uude maailma. On see ju ka kõik, mis meie anda saame oma kaasinimestele — äratada neid aastasadadid vältanud unest. Minu tegevus poliitilisel alal ei ole mitte, nagu ehk arvata võiks, välise auahnuse rahuldamine — ei, see kasvatab minus eneses alati uusi kogemusi. Ma avastan iseeneses kasvavat kokkukuuluvust välise ilma ja oma sisemise mina vahel, alalist arengut, tundun enesele vormitava teosena. Eriti olen aga omas tegevuses õppinud enesevalitsemist, väiklusest loobumist, isiklikkude murede kõrvalheitmist suure eesmärgi pärast. Just väiklased elumured takistavad kõige rohkem meie hinge arengut. Ja kõik see, mis mu mõistus omandab äratundmisena, avaldub pehmel kujul mu luuletustes. Nii saigi minust luuletaja.

Väga rikas ja huvitav oli aeg, mille veetsin saadikuna Lõuna-Aafrikas ning kui mind valiti india rahvuskongressi presidendiks. Tol ajal oli mul juhus näha nii enese kui teiste juures, kui suured diplomaatilised võimed on just meil, naistel, nägin, et meie oleme väga kohased sellele alale. Páris lihtrahva hulgas on rohkem suure Katariina vaimulaadi ja võimistega naisi, kui meie seda tavaliselt aimame.

Miks on naistel andi diplomaatiaks? Meil on puht naiselikku ärksust, võime asju ikka jälle uues valguses näha, neid ikka jälle teisiti kujutada, neid väsimatult ümberkujundada, meil on väga peen kobamisvõime, mille abil meie aimame ja oskame kasutada igat jõudu ning ka igat nõrkust. Meie kohanemisvõime on õnnelik mõistuse ja tundmuse sulatis.

Teil ei arvitse aga uskuda, et mu kauged eesmärgid sunnivad mind unustama oma kodu ja oma nelja last. Sest mida meie, naised, ka ei loo, kuhu meie ka ei püüa, kõrgemaks ja ilusamaks naise elualaks jääb ometi ikka ja alati emalikkus. Ning kogu mu isiku arenemine ja rikastumine tundus mulle alati aluse loomisena oma laste arenemise rikastamiseks.”

Mahatma Gandhi ja naisküsimus.

On olnud nii mõnigi silmapaistev poliitik viimaste aastakümnete poliitilise elu kõrgepingelises keerises. Neist kahtlemata silmapaistvaim ja omapäraseim on Mahatma Gandhi, India suur vabadusvõitleja.

Kogult väike ja kõhn, pruunide juuste ja silmadega, ei kajastuvat Gandhi välimuses midagi silmatorkavat esimesel hetkel, ei ühtki

mõjuvõimsa isiku shesti ja ometi — ainsaks relvaks suur vaimline jõud, toetuseks kodumaa rahvaste fanaatiline poolehoid, suudab Gandhi juba aastaid teostada uskumatud: kangutada Suur-Briti impeeriumi ühtlust ja võimu.

„Non violence” — passiivne relvadeta vastuhakk lipukirjaks, kestab Gandhi võitlus juba 1893. aastast alates. Alul oli tegevusväli L-

Aafrikas, kus väljarännanud hindud pidid taluma vallutajate äärmist survet nii majanduslikus kui vaimlises elus. 1914 aastast peale on Gandhi töötanud kodumaal Indias. Tolle katkestamatu võitluse viimaseid faase oleme jälginud ajakirjanduse kaudu Londonis ärapeetaval konverentsil, millisel Gandhi teatavasti avalikult deklareeris võidelda lõpuni, s. t. võidelda India täieliku vabaduse saavutamiseni.

Oma kodumaa puhtpoliitiliste, majanduslike ja haridusliku puutuvate küsimuste kõrval on Gandhi põhjalikult ja temale omase suurejoonelikusega käsitletud naisküsimust Indias. Iseenesest küllaltki harukordne nähe, sest otsekohesed olles peame mõnna — vähe on siiski mehi, kes pööraksid küsimusele vajalisel määral süvendatud tähelepanu.

On ju teada, et naiste olukord Indias on palju halvem Euroopa naiste omast. Lõunamaine erootilis-seksuaalne õhkkond on teinud naisest passiivse alluva olendi ja naise arengut takistavad abiellumised lapseas on seal sagedane nähe.

Tõuke naisküsimuse põhjalikumaks käsitleks andsid Gandhile india naiste kaebused sealse natsionalistliku partei haavavalt alahindava suhtumise pärast naistele. Gandhi õigustas naiste rahulolematust ja etteheiteid ja 1921. aastal võtab ta korduvalt sõna oma ajakirjas „Young India” naiste poolustamiseks.

Gandhi kirjutiste juhtivamad mõtted on järgmised: Naistel olgu Indias nii kodus kui ühiskondlikus elus mehega täiesti võrdne asend. Selleks aga, et see india naistel paraneks, on tarvis, et nad kõigepealt ise nõuaksid omale iseseisvuse elus. Nad jätku kodu ahtad piirid ja võtku osa avaliku elu võitlusareenil, neil jätkugu julgust võidelda kõigepealt oma seisukoha eest ja siis ka kõikide asja — India ise-

seisvuse eest. Selles võitluses olgu nad valmis kannatusile, alandusile ja isegi oma isikliku vabaduse kaotamisele.

„...Kõigi eest lugupidamist!” nii kirjutab Gandhi. „Naissugu ei ole nõrk sugu. See on õilsam osa mõlemist, kuna see suudab ohverdada, kuna see vaikides kannatab, kuna see enast alandada, uskuda ja tunnustada oskab. Naiste intuitsioon on häbistanud sageli mehe „pretensioone paremate teadmiste peale.” —

Need Gandhi sõnad vabastasid, vallandasid uinuvaid jõude ja sütitasid india paremaid naisi kangelaslikele tegudele, nagu seda mäletame India paari viimase aasta sündmusist.

Mõeldes Gandhi suhtumist naisesse tahtmatult meelestub teine suur kuju, kes enne teda köitis eurooplaste, enne kõike kirjanduslike ringide tähelepanu — Rabindranath Tagore.

Ka Tagore loob india naisest õilsaid suurejoonelisi kujusid. Kuid kuidas erineb ta südamisest Gandhist.

Tagore naiskujud leiavad oma elumõtte ja ülima rahulduse äärmiselt peenendunud, ülima võimaluseni süvendatud ja täiuslikumais andmuses mehele. — Hommikul tõustes suudelda harduses mehe jalgu ja siis iga hetk, iga minut päevas, nädalas, kogu elus teenida, teenida, teenida — ja selles õnne leida (vt. Tagore romaan Laevahukk).

Milleks siia õndsusse rahutu eluvõitlus, milleks üheväärikkuse nõue, milleks üldse probleemi kui niisuguse püstitamine, kui see on üleliigne?

Et seda siiski pidi tegema, et selleks oli olemas terav eluline vajadus, et Gandhi seisukoht aitas küsimust lahendada õiges suunas, seda on tõendanud elu.

Ellu Reiman.

Mõnda kodukasvatusest meil ja Soomes.

Tänapäeval, mil kasvatuslikud küsimused on kerkinud elavalt päevakorraks, mis on tingitud usust kasvatuselise jõusse, on meilgi enam kui kunagi varem hakatud tegelema tähendatud küsimustega. Üldkasvatuslike küsimuste kõrval on tarvilist hinnangut leidnud ka kodukasvatuse probleemid, sest pole enam uudiseks see, et tähtsaim kasvatusasutus on kodu ja mõjuvõimsamaid kasvatajaid vanemad. Teadlik olakse tänapäeval selles, et vanem, kui ta tahab hästi kasvatada oma last, ei saa toimida ainult esivanemait omandatud traditsioonide järgi, ega ole küllalt ainult vanema loomulikust kasvataja instinktist, vaid, et tal tuleb

pidada sammu ajaga ja tutvuneda tänapäeva kasvatusviisidega.

Kõigest sellest on tingitud, et kõneõhtud ja koosolekud, kus käsitatakse kasvatuslike küsimusi, rahva poolt leiavad suurt poolehoidu ja tähelepanu.

Meie naiste keskkondised on seadnud oma töökavasse kodukasvatuse küsimused tähtsaks kohaks. Nii on E. Naisliidu juurde asutatud kodukasvatustoimkond, Eesti Maanaiste keskselts püüab maanaistele pakkuda kõige hädavajalike teadmisi kodusest kasvatusel; kristlikud Noorte Naisühingud korraldavad emadele kõneõhtuid, kus käsitatakse kasvatuslike küsimusi,

Naiste Karskusliit organiseerib samal otstarbel iga aasta traditsioonilisi „emadepäevi”, paheb toime kasvatuskursusi jne.

Tallinnas asutati möödunud sügisel kasvatuslik ühing „Kodu ja kool”, kelle ülesandeks on tõsta kodukasvatuse tasapinda, lähendada kodu koolile ja ümberpöörduks.

Kasvatusküsimusi käsitavad ka meie naiste ajakirjad, kuid kõigele vaatamata tundub, et seda tööd meil seni on tehtud juhuslikult, ilma kindla süsteemita. Kuna kodukasvatusliikumine meil on võrdlemisi väga noor, pole huvituse pilku heita, mida sel alal on teinud meie lähem vennasrahvas.

Soomes asutati juba aastal 1907 kodukasvatusühing (Kotikasvatusyhdistys), kelle ülesandeks on edendada kodukasvatust ülemaa. Ühing paneb rõhku peaaesjalikult vaimlisele ja moraalsele kasvatusesele, kuna füüsilise kasvatusesega tegelevad teised vastavad organisatsioonid.

Ühingu büroo asub Helsingis. Büroo juhatajaks ja hingeks on ühingu sekretär Vilho Reima, keda tuntakse meil Eestiski, kuna tähenadatu korraldas aastate eest pikema kõnereisu Eestis, käsitades kasvatuslikke küsimusi ja õhutades meidki töötama sel alal. Isiklikult mäletan veel selgesti, kuidas, olles õpilane ühes provintsi linnas, kuulasin vaimustusega selle lugepetud kasvatusetegelase populaarset südamlukku kõnet.

Soomes kodukasvatusühingu töövahendiks on peaaesjalikult loengud ning jutuaajamise kaudu antud nõuanne vanemaile.

Ühingu teenistuses on umbes 10 palgalist lektorit, kelle ülesandeks on käia külast kulla korraldamas kõneõhtuid ja „kodu päevi.” Ühel õhtul kõnelevad lektorid kahele, kolmele teemile ja illustreerivad kõnesid võimaluse korral udupiltidega. Neid kõneõhtuid ja kodupäevi elustatakse harilikult ühis- või soololauluga, või mõningate teiste ettekannetega.

Kõnereisudel levivad lektorid rahva seas populaarset kodukasvatuslikku kirjandust, mida kirjastab kodukasvatusühing.

Seni on ühingu kirjastusel ilmunud üle 60 broshüüri, milledest siinkohal nimetan mõningaid: „Mäng kasvatusvahendina”, „Ema ja laps”, „Kas ma tunnen oma last?”, „Naine on kodu hing”, „Teie lapsed ja nende tulevik” jne. Neist raamatuist on üksikuid tõlgitud ka Eesti keelde.

Kõik kodukasvatusühingu poolt kirjastatud broshüürid on kirjutatud elavas ja lihtsas, rahvale arusaadavas keeles, mille pärast nende levitamine ei tee raskusi.

Tähelepanu väärib ka ühingu ajakiri „Koti”, kus samuti käsitatakse kodukasvatusküsimusi. Nimetatud ajakiri ilmub kord kuus ja on saanud suure poolehoiu osaliseks.

Ühingu tööd kergendab suuresti rohke liikmete arv, kelledest paljud väga aktiivsed. Üksikliikmeid on ühingul üle 3000, kuid peale üksikliikmete on ühingul üle 40 osakonna, milles igas üksikus umbes mõnikümmend liiget.

Ühingu osakonnad töötavad keskkühingult saadud juhtnõõride alusel. Korraldavad kõne ja vaielusõhtuid, kursusi ja „kodupäevi.”

Soomes kodukasvatusühing on aastate kestel oma töökavasse võtnud Ameerika eeskujul „emadepäeva” korraldamise, nagu seda teeb meie Naiste Karskusliitki. Traditsiooniliseks „emadepäevaks” on teine pühapäev mais. Sel päeval korraldatakse ühingu poolt väljatöötatud kava alusel koosolekuid, mille arv ulatab harilikult 3000—4000-ni.

Peale otsekohe kodukasvatustöö püüab ühing õhutada ka enesekasvatust noorte seas, organiseerides sel otstarbel noorteringe ja andes välja vastavat kirjandust.

Ühing on asutanud fondi, millega tahab asutada puhkekodu emadele; veel on olemas ühingu juures fond, millest antakse toetust edasiõppimiseks noortele.

Soomes Kodukasvatusühing on ära teinud suure töö, ta on sputnud äratada huvi laiema rahvahulkades kodukasvatuslikkude küsimuste vastu, mis on meiegi kasvatusküsimustega tegutsevate organisatsioonide sihiks.

Sissetulekuid saab Soomes kodukasvatusühing peaaesjalikult kirjanduse müügist, annetustest, koosolekuil toimepandud korjandustest, ning valitsuse toetustest.

Tutvunedes kodukasvatustööga Soomes, tekib tahtmatult küsimus, kuidas oleks meil võimalik töötada sama intensiivselt sel alal? —

Raha puudus on meil kahtlemata suurimaid takistusi, millest ülesaamine pole nii kerge. Kuid meie oleme siiski optimistid ja püüame meie oludeski saavutada suuremaid tagajärgi. Meie naisorganisatsioonidel eestkätt ei peaks puuduma töötahet selles suunas Kodukasvatusküsimused peaksid olema meie naiste südameasjaks.

Eeloleva pika talve töökavast ei tohiks üheski naisorganisatsioonis puududa kasvatuslikkude küsimuste käsitlemine, kasvatuspäevade, kõne-vaielusõhtute ning kasvatuskursuste korraldamine.

Naisõpetajad ei peaks keelduma sel alal pakumast oma tööjõudu organisatsioonidele.

E. M.

KROONIKA

EESTI NAISLIIDU PEAKOOSOLEK.

Naisliidu põhikirja ja juhatuse otsusel peetakse Liidu peakoosolek pühapäeval, esimesel novembril.

Peale põhikirjas ettenähtud valimiste, tegevuse ja jooksvate asjade arutamise, on päevakorras ette nähtud ka referaadid põnevamate küsimuste kohta, mis praegu naistele eriti ligid. Ka tuleb peakoosolekul kinnitada Liidu uus, uuele põhikirjale kohandatud kodukord.

Liidu juhatus loodab kindlasti, et kõik Liitu kuuluvad organisatsioonid saavad oma esindajad peakoosolekule. Praegune raske ja rõhuv aeg nõuab rohkem kui kunagi ennem, naiste koostööd ja tihe kokkukuuluvuse tunne ning ühised püüdmised parandada ka naiste seisukorda, on praegu hädatarvilikud.

Loodame, et liginev peakoosolek aitab süvendada naiste koostööd.

AMEERIKA EESTI NAISED TEGUTSEVAD.

New-Yorgi Eesti Hariduse Seltsi juures töötab juba teist aastat naisosakond. Esialgne naisosakonna tegevus oli, nagu see on tavaline, raha hankimine hariduse Seltsile, mille ruumide korraldamine nõudis suuri kulusid. Osakond rakendas tööle oma jõu selleks, et muretseda tarvilist raha. Korraldati teeõhtud ja näitemüük ja korraldati seltsile kodu.

Nagu Ameerika eesti naistegelased meile kirjutavad, on tänava sügisel eesti naiste hulgas Ameerikas eriti tõusnud huvi seltskondliku töö ja tegevuse vastu. Neid huvitab suurel määral Eesti Naisliidu töö ja tegevus ja nad avaldavad lootust, et saavad siit mõningaid näpunäiteid ja juhtnöore oma tegevuseks.

New-Yorgi naisosakonna esinaine on proua Rei, abi pr. I. Elend, kirjatöömataja pr. H. Rätsep ja kassahoidja pr. Saar.

Osakonna aadress on: Estonian Educational Society 310 Lenox Ave. New-York City, U. S. A.

EESTI HARIDUSLIIDU NÄIDENDITE VOISTLUS.

Käesolevaga kuulutab Eesti Haridusliit välja näidendite võistluse, mille peamiseks ülesandeks on meie maa näitelavade rahuldamine neile kõigiti sobivate algupäraste näidenditega. Vastavalt sellele palub Liit kirjanikke arvestada meie keskmiste või paremate maa näitelavade tehniliste võimetega.

Võistlusele saadetakse tööd tulevad adresseerida Eesti Haridusliidule Tallinnas, Suur Roosikrantsi 12. Tööd tulevad esitada märgusõna all ja juure lisada sama märgusõna kandvas ümbrikus autori nimi ja aadress. Tööde vastuvõtmise viimaseks tähtpäevaks on 1. mai 1932. a.

Läbivaatamisele ja hindamisele tulevad ainult eesti-

keelsed masinal kirjutatud käsikirjad, mis ei ole veel avalikkusele tuttavaks saanud paljundamise või ettekande teel. Vastasel korral saadetakse käsikirjad ümbrikus leiduvale aadressile autorile tagasi.

Neljale võistlusele paremaks tunnustatud näidendile maksetakse auhindadeks 3700 krooni.

I	auhinnaks	Kr.	1500.—;
II	„	Kr.	1000.—;
III	„	Kr.	600.— ja
III	„	Kr.	600.—.

Jury võib oma äranägemisel jätta mõne auhinna välja andmata või E. Haridusliidu juhatuse nõusolekul täiendavalt auhindu määrata.

Auhinnatud teoste kohta jääb E. Haridusliidule ilma eritasuta I trüki kirjastamise või mõnel muul teel paljundamise õigus kuni 2000 eks. ja nende teoste ettekande õigus.

E. Haridusliidule jääb õigus auhinnatavaid teoseid lavastamiseks ette valmistada ja enne ümbrikkude avamist kuni kolm korda ette kanda või neid selleks teatritele edasi anda.

Auhinnakomisjoni koosseis avaldatakse hiljemalt kolm kuud enne käsikirjade võtustõtmise lõpptähtpäeva.

Auhinnakomisjon avaldab oma otsuse hiljemalt 1. oktoobril 1932. a. Enne seda tähtaega ei pea Liit võistlusest osavõtjatega mingit kirjavahetust peale võistluse tingimustele mittevastavate käsikirjade tagasi saatmise.

HÖIMUPÄEVADE PÜHITSEMINE.

Eesti, Soome ja Ungari hõimuorganisatsioonid on kokku leppinud pühitseda ühel ajal Ungaris, Soomes ja Eestis ühist hõimupäeva oktoobrikuu kolmandal laupäeval ja pühapäeval, käesoleval aastal 17.- ja 18.-mal oktoobril. Ka Latvias asuvaid eestlasi on kutsutud ühinema selle otsusega. Eestis korraldab hõimupäevi Fenno-Ugria hõimu-büroo, milline selles asjas ligemas tulevikus pöörab kõigi organisatsioonide poole järgmise üleskutsega:

„Läinud aastal pühitsesime Eestis teist hõimupäeva, missugust soomlased ja ungarlased pühitsesid juba kolm aastat. Mõte pühendada üks päev aastas erilisel, ühejalisel soome-ugri raassi ühtekuuluvuse mõttele, on leidnud sooja vastuvõttu kõigis hõimumaais. Ja nagu läinud aastal kokku lepiti, pühendavad soome-ugri hõimud iga aasta oktoobrikuu kolmanda laupäeva ja pühapäeva üksteise meeleületamisele. Käesoleval aastal siis 17. ja 18. oktoobril.

IV Soome-Ugri kultuurkongressil Helsingis leidis hõimupäeva pühitsemise mõte elavat poolehoidu ja üksmeelselt kinnitati läinud aasta otsus.

Hõimurahvaid köidavad igivamad sidemed — ühine algupära. Küll on hõimurahvaste saatus olnud vägagi

erinev: oleme palju muutunud meelelt ja keelelt, kuid meil on tõendus, et kunagi oleme olnud üks rahvas. Seda teadust pole meil teiste rahvaste suhtes, nendegi suhtes mitte, kellega oleme kõrva elanud, kellelt oleme laenanud ja kellele oleme laenanud... Oleme ühise kännu võsud — see tõsiasi on sidavam kui kõik erinevused.

Et hõimupäev tõeliselt meie maal moodustuks meie rahvastunnet süvendavaks, teiste soomesugu rahvastega tutvunemise pidustuseks, kutsume üles kõikide koolide ja õppeasutuste õpetajaid ja õpilasi, noorsooseltse ja teisi kultuurilisi organisatsioone, isamaalisi sihte taotlevaid ühinguid, kaitseväge, kaitseliitu, kodukaitset, usulisi organisatsioone ja üksikuid kaaskodanikke korraldama mainitud päeval selgitavaid loenguid ja ettekandeid ning üldiselt rahvapidusid. Pidude korraldajaid palume tellida juhatuses ning peol levitamiseks Eesti Hõimu hõimupäeva numbrit kui ka hõimumärke, mida müüakse hõimutöö toetuseks ja liivi sugulusrahva aitamiseks.

Eesti rahvastunde ja meie rahvusliku hariduse rikastamiseks on viljakas läbikäimine hõimurahvastega Eesti rahval alaliseks jõulätkeks. Kujunegu selgi aastal hõimupäev laiades rahvahulkades üle kogu maa rahvastunde ja hõimuaate pidupäevaks."

Tahaks loota, et naised, kes igalpool maailmas rakendunud tööle rahvaste vahelise sõpruse arendamiseks, kaasa aitavad hõimupäeva suurejooneliseks läbi viimiseks.

TILMA HAINARI 70-NE AASTANE.

1.-sel septembril pühitses Soome Naisliidu kauaaegne juhataja, ka meil Eestis viimase naiskongressi päevilt hästi tuntud soome naistegelane, oma 70-neaastast sünnipäeva. Rikas ja mitmekesine on töö üldsuse kasuks, mille ära teinud Tilma Hainari ja ta võis sellele oma sünnipäeval rahuldustundega tagasi vaadata. Algas ta oma avalikku tegevust kooliõpetajana, pühendas selle töö kõrval oma jõudu paljudele kultuurilistele ja heategeelistele ettevõtetele, eriti aga noorsoo- ja lastekaitsele ja rahvahariduse tõstmisele Ida-Soomes.

Poliitilisel alal on Tilma Hainari ka alati tegutsenud, olles Soome koonduserakonna juhatusliige.

Juba varakult hakkas Tilma Hainari huvi tundma naisliikumise vastu, asutades mitmel pool naiseltse ja olles keskkkoondise juhatusliikmeks. Kõlblusküsimused huvitasid teda ja ta on suuresti kaasa aitanud naispolitsei ellukutsutamisel Soomes. Tema asjatundlikkus naispolitsei alal on leidnud üldise tunnustuse ja teda on valitsus korduvalt kutsunud nõuandjaks sellega seotud küsimuste arutamisel.

Tilma Hainari on Soome valitsuse esindajana korduvalt osa võtnud Rahvasteliidu täiskogu koosolekuist. Soome Naisliidu juhatajana on Tilma Hainari suure anduvusega töötanud rahvusvahelise sõpruse arendamisel. Tilma Hainari on kindlas usus, et naisliikumisel on suur ja otsustav tähendus rahvaste elus ja see usk kihutab teda väsimatule tööle.

Ka meie, Eesti naised, soovime, et tema! kauaks veel jatkaks jõudu ja töötahet Soome Naisliidu juhtimise töös.

NAISED RAHVASTELIIDUS.

Tänavusele Rahvasteliidu täiskogu koosolekule on järgmiste riikide valitsused oma esindajatena saatnud ka naisi:

Taani: Fröken Henny Forchhammer'i.

Saksamaa: Dr. von Zahn-Harnack'i.

Inglismaa: Mrs. Lyttelton'i.

Kanada: Mrs. Pemberton-Plumptre'i.

Leedu: M-me Ciurleone.

Hollandi: M-me Kluyver'i ja m-me Schönfeldt-Polano.

Norra: Dr. Ingeborg Aas'i.

Poola: M-me Szelagovska.

Rumeenia: M-elle Vacaresco ja printsess A. Cantacuzène'i.

Rootsi: Fröken Kerstin Hesselgren'i.

Hispaania: M-me Clara Campoamor'i ja

Ungari: M-me Apponyi'i.

Soome on käesoleval aastal saatmata jätnud nais-esindaja. Meil, Eestis, on igal aastal Nisliit rõhutanud, et tuleks saata ka naiste esindajat, kuid see on alaline jutt kurtidele kõrvadele. Üldiselt on aga naiste osavõtt Rahvasteliidu tööst tõusval joonel.

NAISED HISPAANIA ASUTAVAS KOGUS.

Uue Hispaania põhiseaduse väljatöötamiseks ja kinnitamiseks valitud asutavas kogus on ka kaks naisliiget. Üks neist on Victoria Kent, kes vabariiklise valitsuse poolt kinnitati ka hispaania vangimajade peavalitsuse direktoriks ja kes elukutselt on õigusteadlane, ja teine on advokaat dr. Campoamor, kes hispaania saadikuna osa võttis viimasest Berliinis peetud naiste hääleõiguse kongressist ja kes, nagu nüüd loeme, oli hispaania valitsuse esindajana Rahvasteliidu viimase täiskogu liikmeks. Kuna hispaania naistel puudub poliitiline hääleõigus, valiti naisesitajad asutavasse kogusse meeste poolt. Hispaania naised loodavad kindlasti, et uus põhiseadus tunnustab naised täisõiguslikteks kodanikkudeks Hispaania vabariigis.

E. Naisliidu 10-aastase tegevuse
juubeli puhul ilmus ülevaade:

Kümme aastat

Eesti Naisliitu

Ilusasti välja antud rikkalikult piltidega kaunistatud album sisaldab kujuka kokkuvõtte mitte ainult Naisliidu, vaid kõigi meie naiste — — — tööst ja püüetest. — — —

Album maksab ainult 75 senti.

Ta peaks kuuluma iga naise lugemislauale.

Tellida võib albumi E. Naisliidust, Tallinn, Suur Karja tän. 10—5, saates raamatu hinna postmarkes ehk rahas.